

Euskalerrria edo Euskadi

“Berezko sorterri edo aberria da” (IX)

KARLISTADAKO GUDATEAREN ZERGAITIA.

1.713an Loraillaren 10ean Vn Felipek, emakumezkoak erregetzaren ondorego jarraipenetik kanpo izten eban Salikako legea agertu eban.

1.789an IVn Karlosek ezereztu eban Salikako lege ori, nai ta aldarrikatu barik geratu.

VIIIn Fernando lengo iru ezkontzatik ondorengo barik egonda, Napoleseko Maria Kristinagaz laugarrenez ezkondu zanean, aurdun geratu zan au.

Eta 1.830an Epaillaren 31n VIIIn Fernandok bere alaba IIIn Isabel izango zana sei illabete jaiio aurretik, bere aita IVn Karlosek 1.789an agertu eban legeagaz, 1.713an Vn Felipek ezarri eban Salikako legea ezereztuteko onartuta, emakumezkoai ortik aurrera baimena emon eutsen, erregetzazko aulkian ezarri zitezen.

Karlos Maria Isidro izan zan VIIIn Fernando bere anaiaren ondorengoa ia onen erregetzazko denbora guztian, arik eta VIIIn Fernandok lege ori aldarrikatuarate.

1.830ean Urrillaren 10ean jaiio zan IIIn Isabel.

1.832ko Iraillan VIIIn Fernando San Ildefonsoko eguras etxean oso gaisorik egon zanean, bizkor ibili ziran Karlos Maria Isidoren aldekoak Espainako agintaritza artzeko.

Eta nai ta uts egin arren, Kalomardetar Frantzizko Espainako ministruak Fernandoren eskutik lortu eban izenpetzea, Karlos bere anaiari izendatzen eban erregetzazko agiria.

1.832an Urrillaren 1ean baiña, Fernando ostera bizkortu zanean, Kalomardetar Frantzizko ministrua eta euren alde egon ziran agintariak jaurkintzatik kenduta, ezereztu eban sinatu ebana, eta gauzak ostera joan ziran Isabelen alde.

1.833ko Epaillan Karlos Maria Isidro, bere anaia VIIIn Fernando ez ebalu euki nagusitasunik, 1.713ko Loraillaren 10ean Vn Felipek ezarri eban *Ley Sàlica* ori ezereztuteko esaten eban, 1.789an euren aita IVn Karlosek ezereztu ebanean, aldarrikatu barik geratu zalako, eta bere loba IIIn Isabelen Asturiaseko printzea izatea ez ebalako on artzen, iges egin bear izan eban Portugalera.

1.833an Iraillaren 29an il zan VIIIn Fernando, eta Karlos Maria Isidro bere anaiak, IIIn Isabel bere lobaren Asturiaseko erregin gai izatea ez eban on artu, eta egun orreitan IIIn Isabel erregiña izendatuta, bere ama Borbon Bi Siziliako Maria Kristinak erregezko jaurkintza orreik ordezkatu egiezan gutxiago.

Eta Karlosek orduan, Abarkatar Joakin orokorrezko ministrua izendatuta, espainiar gudalozte eta gudal nagusiaren laguntza eskatu eban.

Gudal nagusien artean ez eban euki aipameneko laguntasunik, nai ta Portugaleko errege I Migelen onspena euki.

1.833an Urrillako illean, Espaina ta Euskalerrriaren Egoaldeko leku askotan agertu ziran Vn Karlos erregetzaren aldeko garrantzi gitxi euki eben matxintasunak, Bizkaia, Araba, Nafarroa eta Logroñon izan ezik. Balio ez ebena, Uri orreik luzaro karlistaren kontrolpean eukiteko.

Eta, 1.833an Urrillaren 6rarte ezin da esan borrokak edo karlistadako gudak asi ziranik, arik eta Errioxa aldeko Trizio errian, Ladron de Zegama gudal nagusiak Karlos Maria Isidro, Vn Karlosen izenarekin errege izendatuarte.

1.833an lenengo Karlistadako gudaren asiera:

Atal onetan, adierazgarriko gauzak baiño ez dodaz aipatuko, bestela lar luzeegi egingo jakuz idazlan onen kondairak.

1.833an Urrillaren 1ean eldu zan Euskalerrira VIIIn Fernando il zanaren barria, eta Donosti ta Iruñako Uri nagusiak geratu ziran II Isabelen alde, espainiar gudalozte indartsuak euki ebezelako gudaltegiratuta.

1.833an Urrillaren 3an, Gazteiz eta Bilbaoko Uriak gudu indar gitzi euki ebezelako Karlosen alde geratu

ziran, eta Orbe ta Eliotar Jose Maria Baldespinako markesak, Bilboko matxinatuak eta Aldundiko batzar kideak bideratu ebazanakaz, Mota zuzendaria eta Aldundiko Uhagon ordezkaiak baitu edo atxilotu ebazan.

Bilbo izan zan Vn Karlosen ikurra leen goraldubana.

1.833an Urrillaren 6an Errioxa aldeko Trizio errian Ladron de Zegamatar Santos gudal nagusiak, Karlos Maria Isidro izendatu eban errege, Vn Karlosen izenarekin.

Eta ori sortu zanean esan leike, gudari asiera emon jakola.

1.833an Azaroaren 14an Zumalakarregi, Nafarroako karlistaren gudal nagusi izendatu eben, baldintza onen eskaera bidez: “*Nafarroako erregetzaren Foru ta Legeak zaindu egiazan*”.

1.833an Azaroaren 15ean Lizarran, Nafarroako erreñuaren jaurlaritzira irasita geratu zan.

1.833an Abenduaren 7an Etxarri Aranatzen, Bizkaia, Araba eta Gipuzkoako Aldundiak be onartu eben Zumalakarregitar Tomasen gudal nagusitasuna.

1.834an Urtarrillaren 27an, Kastañon gudal nagusiak, euskaldunak: “Gizatxarrak”lez⁽¹⁾ zelakotu ebazan.

(1) *Gizatxar* = *hombre malo, canalla, bribon.*

Zumalakarregik emendik aurrera, zaldun gudak edo sasi gudako guduxkak⁽²⁾, amaibakoak ugaritzen asi zan, Liberalaren gudalozteentzat oso galbidetsu edo arriskukoak ibilbideak biurtuz, eta ortik aurrera emon jakon asiera benetako borrokari.

1.834an espainiarrek, Zumalakarregiren aurka ezin ebelako ezer egin, ta ainbeste astiñaldi artuta bildur, Ingalaterra, Frantzia eta Portugalegaz egin eben laukoteko baltzu bidez laguntza eskatuz, Europako errege liberalaren aldetik laguntza aundiak artuko ebazan Euskalerrri ta Katalunia galtzeko bidean eukezalako.

Orregaitik ikusten da argi emen, Europaren arazo gogorra izan zala.

Europako liberalak, Berezko Errigizartearen gaiñetik mende eritzi orren buruz gaur lez, zelako batasunak lortzen ebezan argi ukusten ziralako.

1.834an Uztaillaren 12an Zumalakarregitar Tomasek Baztaneko Elizondon, Vn Karlosegaz batzartuta, Euskal Lege edo Foruak ziñeztuazo eutson, eta onek onartu eban Zumalakarregik eskatzen eutsona, Vn Karlosek Zumalakarregiri, bere gudaloztearen aintzindari⁽¹⁾ nagusi izendatuta.

(2) *Sasi-guda edo guduxkak = guerra de guerrilas.*

(1) *Bere gudalozteen aintzindari nagusi = jefe supremo de los ejércitos karlistas. (2) Arrezizko sendokuntzak = fortificación de la ciudad.*

1.835ean Bagillaren 8an espainiarren gobernuak, Frantzia ta Inglaterrari eskatu eutsen, egin eben egiunegaz arduratu zitezela, Euskalerrrian eurak bakarrik karlisten aurka, ezin ebalako ezer egin.

1.835ean Bagillaren 15ean Zumalakarregi Bilbo inguruan egonda, ikusi gura ebazan Mirasol kondeak Uriari egin eutsozan arresizko sendokuntzak⁽²⁾, eta Begoñako Eleiz Nagusiaren atzeldeko eskuñean dauan lenengo etxean bigarren solairura igonda, balkoitik begira egoala, Iturriagako orma baten ingurutik, berreun metruko bitarte egoan lekutik, belaun azpian tiro bategaz zauritu eben.

Bilbaoko gudari liberalak 800 edo 1.000 metru inguruko bitartea eukiko ebazan Zumalakarregi egoan lekuraiño, eta nai ta iñork jakin ez arren, baleiteke bere taldeko batek saldukeri bidez izatea tiro ori jaurtin eutsona.

1.835ean Bagillaren 17an, Zumalakarregi Zegamara joanda, Gerediaga, Gelos, Beloki, Hurgess inglesa sendagilleakaz, eta Telleriatar Franzizko "**Petrikillo**" esaten eutsoen sasi sendagilleagaitik sendatzeko ardurapean egon zan.

1.835ean Bagillaren 19an Inglaterrako jaurkintzak Espainako gorteari erantzuteko, Lanzy Ewanseri agindu eutson britaniako lejiño bat antolatu egian.

1.835ean Bagillaren 25ean il zan Zumalakarregitar Tomas, liberal gudal nagusien poztasun aundienagaz.

1.833-1.839ko LENENGO KARLISTADAREN AMAIERA.

1.835ean Bagillaren 25ean Zumalakarregi il zanetik, edestiaren aria ostera artuta.

Vn Karlosek Zumalakarregi il zanetik, Gonzalez ta Morenotar Bizente izendatu eban

Euskalerriko gudal buru nagusi lez.

1.835ean Uztaillaren 16an, Erriberriko merindadean Arga ibaiaren ezker aldean dauan

Mendigorriko erriaren Egoaldean, ararte ezagutu zan aundienetariko borroka egin zan.

Fernandez de Kordobatar Luis liberalaren agindupean egon ziran 36.000 gudariak, astindu gogorra

emonda, Gonzalez ta Morenotar Bizenteren 18.000 gudari karlistai, VII In Karlos bera be estukuntza aundiekin iges eginda.

Zumalakarregiren eriotzetik asi eta borroka onen ostetik geiago, Vn karlosen gudaloztea banatzen asita, Karlistak maldaberan asi ziran.

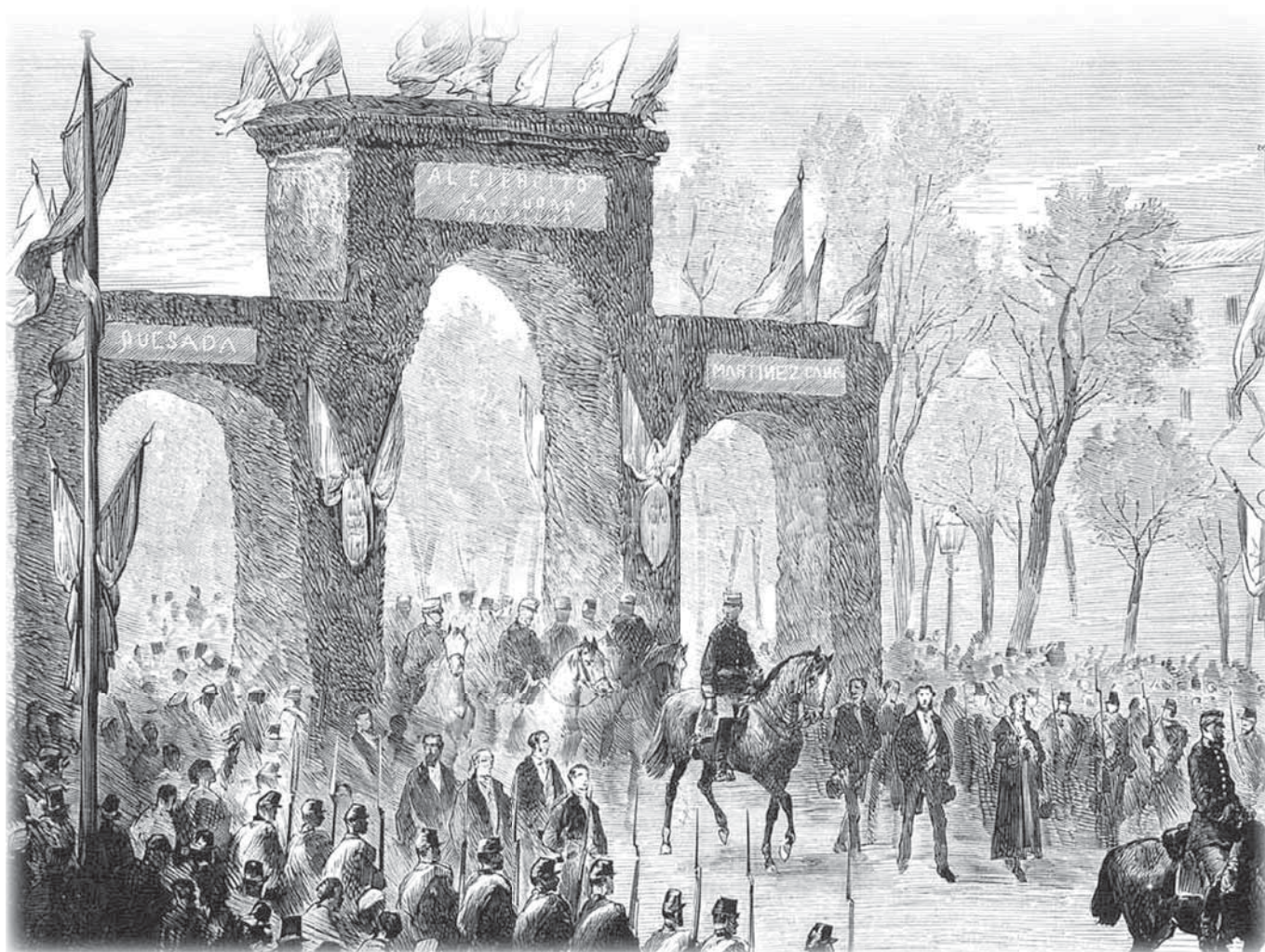
Karlosen gortekoek, Gonzalez ta Morenotar Bizente gura eben gudaloztearen agintari, eta gudariak, Eraso edo Maroto gudal nagusiak.

Eta Aurrerantzean, sortutako naste onen bidetik amaituko zan Euskal Foru Legearen borroka.

Bai ta edozein gauza guztiaren gaiñetik, Euskal lurrraren babesa eta Euskal gudariak euren lurretatik ez urtetea.

Ortik aurrera karlisten ekintzak beste Euskal arazo barik, euren espainiar erara aldatu ziran *“Antziñatar Alderdia”* ren izen barria artuta (*Comuniòn Tradicionalista*).

Eta Euskal gudarien biotzak nai ta guda gogorak emendik aurrera euki, galduta ibili ziran, areik eta 1.839an Dagonillaren 31ko ondamenara eldu arte.

1.836an Dagonillaren 13an Madrilleko eguras etxean sarjento gudariak matxinatuta egin ebezan alegiñagaitik, Maria Kristinak bildurrez, ostera aldarrikatzen dau 1.812an Kadizen ezarri zan konstituzioa.

Ekintza onegaz, Euskaldunen Aldudiko Foru agintaritzak ezereztu eta euren jaurgo barriaren konstituziozko legeak ezarri ebezan.

1.838ko urtean Marotok, oraindiño euki eban debekatuta itzultzea, baiña Gerge gudal nagusiaren utsegite ta gudaloztearen agintaritzan sortu ziran banaketaren bidetik, Vn Karlosek Marotori deitzea erabagi eban.

1.838an Loraillaren 21ean karlisten matxintasanak Oñate ta Andoainera zabaltzen dira, gudal alkarte ta gobernuko *“ojalateruen”* aurka.

Emen gauza bat argitu bear dogu, Vn Karlosen gobernuko gotzain eta ministruak, *“ojalateruek”* zirala esaten eutsenai, ez eutsen emoten garrantzi

aundirik, gudariak egiten eben lanari, euren eritzian JAINKOAK emongo eutsezelako guda orren garraipenak. Bai ?.

Maroto ta Esparterok, artu emon onak euki ebezan Amerikaren kolonizaziozko gudatan alkar ibili ziralako. Eta alde bietan salerosle ibiltzen zan Borgotako mandazai Etzaidetar Martin alde batetik, eta Bilboko ingles guda itsasontziren abialekuan egon ziran Hay eta Wilson gudal nagusien bitartez bestetik, asi ziran Maroto ta Esparteroren guda amaitzeko alkar izketak.

Iñok ez eban igarri Marotok erabilten eban azpiko joko ori, Karlosek gudaloztearen agintaritza emon eutson orduan, karlista gudalozteak ezin obeto era berritu ebazalako, gudariak len euki eben indar ta kementasunera aldatuta.

Muñagorrik bere bizi kondairan esan dogun lez, bigarren alegiñetan asiko zan emen.

Alperrik baiña, espainiarak bera baiño saltzaille obiagoa aurkeztu ebelako.

Espainiarrentzat, Abinareta izan zan benetako gizon saltzaillea, “*Forubako Bakea*” eskeintzen eutselako eurei, eta len bere azpi jokoa aipatu barik geratu dan lez, salatari onek Baionatik erabilten ebazan: *Donostiko Udaletxearen idazkari izan zan Alzatetar Lorentzo, Gipuzkoako lurraldean politikako buru Amilibiatar Eustasio, Ernaniko Alkate Goikoetxeatar Inazio, karlistaren lurraldean bizi zan Arizmenditar Mariano eta olako agintea euki eben judas edo saltzaillezko Euskal gizonak*, espainiarrai bere ixil jokoan judasen mezu orreik emoteko.

1.839ko urte onetan Maroto ariñago ez bazan asi, Isabelen gudal nagusiakaz asten da berba egiten.

1.839ko Urtarrillatik, Vn Karlos erregearen gudal-tegian Tejeiro gudal nagusiaren aldekoak ziranak, eta Maroto zaleen artean asten dira, gero ta biziago izango ziran eztabaidak, Marotoren alde egon ziranak Isabelen gudal nagusiekin alkar berba egitekoaren aldekoak ziralako.

1.839an Urtarrillaren 15ean Marotok, Vn Karlosen ondoan azpikari lez ipini eban Garzia ta Orejontar Jose bidez, Esparteroren bigarrenagaz berba egiten

dau, alkar izketa orreitan urrengo mezuaren antolakuntzak ezarrita.

Marotok ortik aurrera, Garzia ta Orejontar Jose bitartekoekin Esparterogaz, artu emon andi ta ugarriak eukiko ebazan.

1.839ko Otsailan Maroto beren gudalozteagaz Tolosara joan da, gudariak matxinatu zitezen alegiñetan ibili ziralakoan, Gartzia ta Sanztar Pablo gudal nagusia eta Ibañez idazkaria atxilotzeko agindua emon eban.

Uriz eta Karmona Lizarrara bialdu ebazan, Garzia ta beste gudal nagusiekaz alkartu zitezen eta matxintasunezko alegiñ orreik ez ba ziran geratzen, danak tiroz ilko ebazan keiñada egin eutsen.

1.839an Otsaillaren 14an, Maroto ta Esparterok antolatzen asi ziran 1.839ko egiunearen alkarrizketak.

1.839an Otsaillaren 17an Maroto Lizarran sartu zan bere gudalozteakaz eta gaba orretan, Garzia gudal karlista nagusia arrapau eban Lizarrako ate baten, apaiz jantzita iges egiten egoala.

1.839an Otsaillaren 18an Marotok, Garzia, Sanz, Gerge ta Yaniztar Juan Antonio, Karmona brigadiera eta Uriz intendentziako arduradun karlista gudal nagusiak, Esparterogaz bere izketaldi orrein

aurkakoak ziralako eta gudalozteak beren aurka matxinatzen ibili ziralakoen aitzakiagaz, bostak tiroz ilteko agindua emon eban.

Marotok, Vn Karloseri bere maltzurrezko jokia ostonduteko, ez eutson esan ezer ilketa orreik egiten joan zala.

Bestela epaiketaren bidez bere azpikerizko joko ori jakin ebalako agirian geratuko zala, eta gudal nagusiak aske itxiz gain, bere lagun aundia zan Esparterogaz espainiarren alde saldukeriz ibili ziran egiten bakezko alegiñak utsean geratuta, bere bizia be dangilizka geratzen zalako.

Orregaitik eta Vn Karlosen bigunkeriaren aurrean jauntxu agertzen zalako, gudal nagusi orreik judazkeriz, ezereen epaiketa barik bialdu ebazan eriotzera.

1.839an Otsaillaren 18an Marotok, Lizarrako "PUY" Baselizaren orma ostera eroanda: Gerge, Garzia, Sanz, Uriz eta Karmona Karlosen gudal nagusiak tiroz il ebazan bostak.

Bertan dago burdiñezko oroipengarri bat euren omenez.

Eta Lizarrako illerrian, gudal nagusien arrillobian dagoz euren gorpuak obiratuta.

Arrillobi orreitan ereñoztatuko gurutz azpian ta liseko lora artean burni xafla bat dago Nafarroako antziñatar edo tradizio zaleak idatzita:

"Dios, Patria, Rey. A los Generales Carlistas Garcia, Sanz, Guergè, Carmona, Uriz, fusilados por el nefasto Maroto en este sitio, el 18 de Febrero de 1.839. Dedicán este piadoso recuerdo los tradicionalistas de Navarra. R.I. P."

1.839an Otsaillaren 20an Marotok eskutitz bat bialdu eutson Vn Karloseri, sortu ziran gertakizunak beren erara oartu egiezan.

1.839an Otsaillaren 21ean, Vn Karlosek, azpisuge edo saltzaille bat zala asarre salatuta, Maroto kendu eban bere agintaritzatik.

Maroto Baiña, egoeraren nausia zan eta Vn Karlos ez zan gauza izan Maroto bere lekutik kentzeko.

1.839an Otsaillaren 24an Karlosek, agindu baten bidez ostera izendatzen dau Maroto gudaloztearen guda nagusi lez, eta Zaratiegi ta Elio guda nagusiak askatu ondoren, Marotoren aurka egon ziran guda nagusiak Frantzira erbesteratu ebazan.

Ortik aurrera, zalantzak gogortzen asita.

1.839an Otsaillaren 25ean Maroto, Vn Karlosen aurrean aurkeztu zan, ilketaren gora bera ezer airtatu barik.

1.839an Epaillaren 3an Marotok, ostera salatzen dauz erbesteratuta egon ziran guda nagusiak, eta berak jakin ez arren, bertan be eukezan bere aurka asita egon ziranak.

Gertatu zan dan guztia, Marotoren maltzur eta saldukerizko jokoagaitik sortu zan.

1.839an Loraillaren 11n Karlistek, Bizkaian Karrantzako ibarrean eukezan aurkako mugatik alde egin eben.

1.839an Loraillaren 22an Marotok, antolaketak egiten asi zan, Frantziako gobernuek gudalozte bien artean artekaritzazko ardurak artu egiazan, eta onen erantzuna ez ebalako on artu, inglesen billa asi zan, eta Uztaillaren 20an Lord Hayekin lortu eban artekaritza ori.

Argi dago emendik aurrera eta bai ariñago be, ez zirala geiago borrokatu bear, Vn Karlosek bere gudalozteetan naita indar aundia eukela ikusita eta ainbeste urte borrokazko alegiñean ibili ondoren, zalantza aundiak euki ebalako bere barnean.

1.839an Bagillaren 28an Luis Felipek erregearen izenean, Soult Frantzez mariskala ipini eban artekari lez, Karlos eta bere emazte Beirako Dukea espainiar erregetzari ukatuta, eurak gura eben erbesteko etxe baten bizi zitezen, eta eurak uzte au ez ba eben onartzen, Espainako kondea ta Kabrera guda nagusiak sinatu egiezala erabagi oneik.

Beste txatal bat be euki eban agiri onek, Maria Kristina erbesteratuz, II In Isabelen alaba, VII In Karlosen seme nagusiagaz ezkondu espainiarren errege izan zitezen, eta Euskalerriko Foru Legeak 1.830n urte arte orduko euki ebazan jabetasunean beti lez itxi, gudari karlistai euren maillakin espainiar gudalozteetan lerrokatzeko almena emoten ebana.

Elkar izketa oneik eta gero aipatzen diranak, ez eben euki aurrerakuntzarik, Espartero eta espainiar gortekoak Euskalerraren menpetasun atzean ibili ziralako.

Eta eskubidearen egizko arrazoiaren aurka, saldukeri ta indar bidetik alan gertatu zan, indarkeriaren keiñuagaz eta guzur ta amarrukeri utsekin Esparterok, Euskalerria menperatu ebalako.

Gaurko Euskaldunak, “gaiñean daukagun indarrezko guzur aundi ori da”, Europaren aurpegian egia aurkeztuta argitu ta garbitu bear doguna, Euskaldun lez bizi gura ba dogu.

1.839an Uztaillaren 20an Marotok, Diego de Leon karlista guda nagusiak Ellioten ituna apurtu ebalakoan aitzakiarekin, Kantauriko itsas inguruak zaintzen ebazan Lord Hay itsas untziren kapitaiñagaz berba egiten dau, gudalozte bien artean Inglesaren bitartekoa billa ibili zalako.

1.839an Uztaillaren 20an Esparterok, Urkiolako San Antonio artzen dau, karlistai atzeratuazota.

1.839an Uztaillaren 29an sortu zan Espartero ta Lord Hayen arteko elkarrizketa, onek Marotoren adierazpenak Esparterori aurkeztuta.

Esparterok on artu ebazan Marotoren eskeintzak, baiña Esparterok espainiar jaurkintzan aurkeztu ta gero: “espainiarren gortekoak, Karlosen gudalozteak Isabelen ama Kristinaren aginpean geratzen ba ziran esaten dabela” erantzun da.

Alkarrizketa oiek, karlista gudarien belarrietara eldu ziran, eta Bera, Lezaka ta Urdaxen Marotoren aurka matxinatu ziran.

1.839an Dagonillaren 19an Vn Karlos bera be salduta, Maroto bere agintaritzan legeztu egiten dau.

1.839an Dagonillaren 22an Espartero Durangon sartzen da eta alkarrizketak azten dira alde bietako guda nagusien artean.

1.839an Dagonillaren 24an Maroto, liberalaren guda nagusi Zabalagaz alkartzan da, Esparterorekin berba egin gura ebala ta, eta Marotok bere guda nagusiekaz berba eginda Vn Karloseri esan eutson zelako asmoak euki ebazan.

1.839an Dagonillaren 25ean, Elgetan erri agintari eta gudar nagusiekaz egin zan batzarrean egon zan Vn Karlos, eta an inguruan egon ziran gudariak lenengo gazteleraz eta gero beste bateri aginduta euskerara itzultzeko berba egin ebanean, Marotok gudariak keiñua eginda, gudariak Maroto ta pakea asi ziran aldarrikatzen, eta Karlos laguntza barik ikusi zan ezkerro Lekunberrirantza iges egin eban.

1.839an Dagonillaren 26an Abadiñoko San Antolin baselizaren izketaldian euki eben lenengo ikuste (?) Maroto ta Esparterok.

Eta elkargoaren baldintzak idatzi ziranean, iñork ez eban siñatu gura Marotok baiño.

Agiri onen zentzuak, Foruen baieztatzea, ta Espainaren aberriko legeakaz adoztasunean etorten ba ziran: *“Sin perjuicio de la unidad constitucional de la monarquía”* esan gura eban.

1.839an Dagonillaren 27an izketaldiko arremanak apurtuta Marotok, parkamena eskatu eutson Vn Karloseri, eta gudaloztearen prestakuntza agindu eban kristino gudaloztearen aurka joateko.

De la Torretar Simonek baiña, Bizkaiko gudari taldearen gudar nagusiak ez eban onartu agindu ori, eta or erabagi zan gudaren amaiera.

1.839an Dagonillaren 28an Marotok, iñoren laguntza edo baimenikgabe de la Torretar Simon gudar nagusiarena izan ezik, ontzat artu eban Bergaran egingo zan elkargoa.

1.839an Dagonillaren 30ean Marotok, gudaren amaiera aldarrikatu eban.

1.839an Dagonillaren 31n Bergaran alkartzen dira Maroto ta Espartero, eta saldukerizko besarkada ondoren, Esparterori emon eutsoezan gaztelar bost batalloi, iru gipuzkoar eta Bizkaiko zortzi batalloi,

Espartero bere aldetik, Foruak zaindu edo eraberrituko ebala eskeintzagaz.

Baitzezko berba orrekaz, gure “*Foru Lege*” edo “*Lege Zarrak*” Espainako gortekoaren naikerizko borondatean geratu ziran eta Espartero bera izan zan lenengoa, bere espateagaz Foru Legearen bu-ruak moztuko ebazanak.

1.839an Iraillaren 3an Bizkaiko Aldundia, Elorri-on oraindiño zortzi batalloi egon ziralako euren izkilluak emon gura ezean, Durangora aldatu zan, Aretxabala gudal nagusiaz Foruaren gora beran berba egiteko,

1.839an Iraillaren 4an, Dalloko apaiza bere gudari-akaz Poblaziñoko errian errendatu edo etsaimendu zan, Bergarako egiune onartuta.

1.839an Iraillaren 10ean, Nafarroako Aldundiak aldarrikapen bat egiten dau, sasi gudan

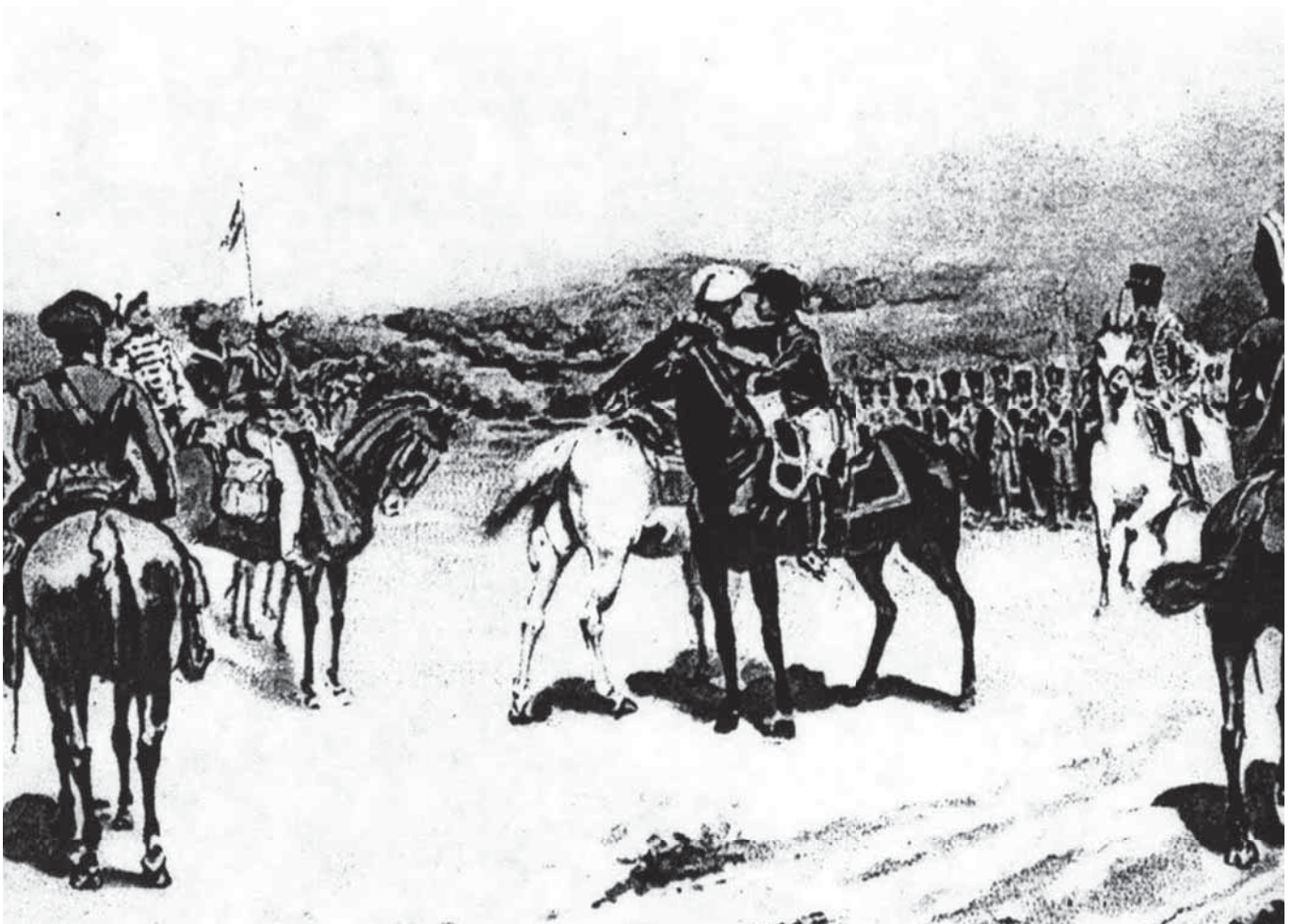
ibili ziran taldeak aienatu edo ezereztu zitezzen, garraitzaille gudal nagusi⁽¹⁾ “Garaipenaren Dukea”⁽²⁾, espainiarren jaurkintza eta askatasunaren Foruko lurraldeen arteko ordezkioakaz, artekari lanetan ibili zalako, Foru Legeak euren legean babestu edo eraberritzeko.

1.839an Iraillaren 14an Vn Karlosek guzti au ikusita, borroka uztea erabagitzen dau, eta Dantxarineatik oraindiño leial eukezan Arabatar eta Napar gudarie-kin Auñamendiko mugatik Frantzira aldatu zan.

1.839an Iraillaren 25ean Araban, Bergarako egi-uneagaz babestuta, Gebararen gaztelua errendatu edo etsaimendu zanean, amaitu zan Euskalerrri ta karlistaren alde geratzen zan azkeneko zain tokia, Euskaldunak euren etxeetara joanda.

Atutxa'tar Paul

Zornotza'n 2.011'n Epailla'ren 29'an

(1) Garaitzaille gudal nagusi = invicto general. (2) Espartero.